

Academicianul Dan Berindei – 100 de ani de la naștere*

*Narcis Dorin Ion***

Socotit, în deceniul din urmă, patriarhul istoriografiei românești, academicianul Dan Berindei ar fi împlinit, în 3 noiembrie 2023, un secol de viață, dacă nu ar fi părăsit scena lumii la 98 de ani, cu două zile înaintea Crăciunului anului 2021.

A fost – așa cum am spus și în titlul unei cărți de convorbiri pe care am realizat-o în 2016 – un aristocrat al spiritului, descendent dintr-o aleasă stirpe boierească, Brâncovenii, și intelectuală, Berindeii, care au lăsat urme în istoria politică și culturală a României moderne și contemporane. Strănepot și nepot de generali (Anton și Grigore Berindei, apropiați colaboratori ai regilor Carol I și Carol al II-lea), dar și al unor celebri arhitecți (Dumitru, implicat în Revoluția de la 1848, și Ion D. Berindei, creatorul unor monumente celebre ale „Micului Paris” de odinioară sau al emblematicului Palat al Culturii din Iași), Dan Berindei s-a format intelectual în acest mediu propice, în care lecturile copilăriei (între ele, romanele istorice ale lui Dumas) îl vor îndrepta spre studiul istoriei, încurajat în pasiunea sa de către străbunica Ana Berindei (născută Slătineanu).

Absolvent al Școlii „Clemența” și al Liceului „Spiru Haret” – unde, la istorie, l-a avut profesor pe numismatul Constantin Moisil, iar la logică pe Anton Dumitriu și a fost coleg cu regizorul Liviu Ciulei și cu istoricul Stephen Fischer-Galați –, Dan Berindei a urmat apoi studiul istoriei la Universitatea din București, unde la Facultatea de Litere și Filosofie i-a avut ca profesori pe Gheorghe Brătianu, care predă istoria universală, Constantin C. Giurescu, la istoria românilor, Nicolae

Bănescu la istoria Bizanțului, Victor Papacostea la istoria Balcanilor sau Ioan Hudiță, cel care avea să îi devină socru și de la care a învățat istoria diplomației. Lucrarea de licență o va da sub coordonarea profesorului C.C. Giurescu, cu o temă despre tinerii pașoptiști de la Paris, subiect căruia îi va dedica ample studii pe parcursul carierei sale. După terminarea facultății, va deveni pentru doi ani (1946–1948) asistent și secretar la Institutul de Studii și Cercetări Balcanice, pentru ca apoi, din 1948, să se transfere la Institutul de Istorie Universală pe care îl fondase marele Nicolae Iorga, unde își va vedea liniștit de carieră pentru următorii patru ani.

Anii maturității i-au fost adesea complicați de vremurile politice atât de schimbătoare din România de după cel de Al Doilea Război Mondial și din primele decenii ale regimului comunist. A avut o viață care a fost marcată de dramele obsedantului deceniu, când mai mulți membri ai familiei sale au fost aruncați în temnițele comuniste din motive politice (tatăl său, mama sa, socrul său, inclusiv soția sa, regretata Ioana Hudiță, care a născut-o pe fiica Ruxandra în închisoarea Văcărești), iar domnia-sa a fost eliminat pentru trei ani (1952–1955) din Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” și trimis la „munca de jos”, la fabrica „Mecanica Nouă”, unde a colectat fier vechi și a făcut blacheuri. Angajat apoi la ISPROR – Institutul pentru Proiectarea Orașelor – Dan Berindei va reveni în domeniul cercetării la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, pe care îl va sluji cu devoțiune timp de decenii, până în 1990,

*Cuvânt rostit la sesiunea comemorativă dedicată academicianului Dan Berindei, la împlinirea a 100 de ani de la naștere (2 noiembrie 2023, Aula Academiei Române).

**Dr., director general al Muzeului Național „Peleş”

și unde va fi secretar științific (1968–1970) și vicepreședinte al Consiliului Științific (1970–1975, 1978–1989). Aici a definitivat, în 1969, teza de doctorat cu o carte pe care o tipărise în 1963 despre *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1459–1862)*. O făcea la două decenii după ce, în 1949, îi fusese interzisă susținerea primei sale teze, care privea relațiile dintre Alexandru Ioan Cuza, Napoleon al III-lea, Garibaldi, Mazzini și Kossuth.

În epoca bună a istoriografiei române, lui Dan Berindei îi va fi recunoscută valoarea nu numai în țară, ci și în străinătate, devenind membru al unor organisme științifice europene și mondiale: Comisia Internațională a Presei (1965), Asociația de Istorie Contemporană din Franța (1971), Societatea de Istorie Modernă a Franței (1972), Confederația Internațională de Genealogie și Heraldică (1972), Comisia Internațională de Studii Slave (1975), Centrul Italo-Român de Studii Istorice din Milano (1979), Comisia Internațională de Istoria Relațiilor Internaționale (1980), Societatea de Genealogie și Heraldică a Greciei (1981), Societatea pentru Istoria secolului al XVIII-lea din Austria (1984), Asociația Istoricilor Europeni (1985), Societatea de Istoria Revoluției de la 1848 și a Revoluțiilor din secolul al XIX-lea din Franța (1985), Societatea Sud-Est Europeană din Germania (1988), Societatea „P.J. Proudhon” din Besançon (1990) sau Asociația Istoricilor Francofoni din Paris (2000). De asemenea, cel pe care îl evocăm astăzi, aici, a fost ales, în 1994, membru titular al Academiei Europene de Științe, Arte și Litere și, doi ani mai târziu, membru titular al Academiei Polone de Științe și Litere din Cracovia.

La peste nouă decenii de viață, Dan Berindei mărturisea: „În anii mei mai tineri, deși am putut călători – și atunci cu intermitențe! – abia de la 42 de ani (cât de fericiți sunt tinerii de astăzi în această privință!), m-am adaptat condițiilor celor mai complicate de călătorie, cu nopți dormite în tren pentru a economisi cheltuielile cu hotelurile, cu condiții precare de găzduire și de alimentare, deoarece am considerat că era *necesar* și *de folos*. Nu m-am ferit de dialoguri, ci chiar le-am provocat, cu gândul că voi putea contribui la afirmarea unei reale imagini a țării mele *veșnice* și *profunde*. M-a însuflețit și o constantă dorință de a facilita

larga comprehensiune reciprocă, de a contribui la înțelegere și dobândirea prieteniei celorlalți pentru țara mea. Am publicat în limbi străine și în publicații de peste hotare, am ținut conferințe, am participat la reuniuni științifice și am contractat prietenii, unele care au durat sau durează încă de decenii”.

În țară, Dan Berindei a fost membru fondator al Societății de Științe Istorice din România, al Asociației de Drept Internațional și Relații Internaționale, al Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române, dar și secretar (1977–1993) și președinte (1993–2015) al Comitetului Național al Istoricilor Români. Momentul de zenit al istoriografiei române în anii comunismului – am numit astfel Congresul mondial de istorie organizat la București în 1980 – datorează succesul și implicării profunde a lui Dan Berindei în reușita acestui eveniment de mare anvergură. A fost redactor șef al unor publicații prestigioase („Memoriile Secției de științe istorice și arheologie – Academia Română”, „Revue Roumaine d’Histoire”, „Studii și materiale de istorie modernă”) și membru în colecțiile de redacție ale unor periodice de profil românești și străine („Historia Urbana”, „Arhiva Genealogică”, „Cahiers «Charles Fourier»” din Besançon, „Revue d’Europe Centrale” din Strasbourg-Paris). Distins cu Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române (în 1977), istoricul Dan Berindei va fi ales membru corespondent al Academiei Române abia în 1991, rostind, un deceniu mai târziu, la 26 aprilie 2001, un discurs de recepție cu o temă dragă: *Generația pașoptistă*. În 1992, devenea membru titular al înaltului for științific, al cărui vicepreședinte va fi timp de două mandate (2006–2014). A fost președinte (1993–2005, 2016–2019) și președinte de onoare (2005–2016, 2019–2021) al Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române, instituție a cărei istorie a și scris-o.

Cele peste o sută de volume scrise de academicianul Dan Berindei în lunga sa carieră științifică sunt mărturia peremptorie a vocației sale de istoric, ale cărui preocupări s-au axat pe istoria politică, socială, culturală și economică a românilor în perioada modernă, istoria presei, a orașelor, a diplomației și relațiilor internaționale. Astfel, marile evenimente ale secolului al XIX-lea

din spațiul românesc și-au găsit în Dan Berindei istoricul riguros: revoluțiile din 1821 și 1848, Unirea Principatelor, reforma agrară din 1864, domnia lui Cuza Vodă, obținerea independenței de stat, domnia lui Carol I, toate evocate în contextul european al epocii. A fost și biograful exemplar al unor figuri reprezentative ale modernității românilor, cum ar fi Nicolae Bălcescu sau Mihail Kogălniceanu. A descoperit și a editat cu acribie documente esențiale ale istoriei moderne, privind Unirea Principatelor, domnia lui Alexandru Ioan Cuza, războiul pentru independența națională, dar a adus la lumină și amplul jurnal al lui Ioan Hudiță, în 20 de volume, de a căror publicare s-a îngrijit timp de mulți ani. A avut bucuria de a coordona și de a vedea publicată, în două ediții, o lucrare fundamentală pentru neamul nostru: tratatul de *Istoria românilor*, apărut în zece volume sub egida Academiei Române.

În cartea de convorbiri pe care am realizat-o în 2016, academicianul Dan Berindei amintea domeniile sale de cercetare: „Am editat foarte multe documente, considerând că este în fapt cea mai de seamă activitate a unui istoric, ceea ce rămâne. Consider migăloasa editare a *Jurnalului politic* al socrului meu tot ca o valorificare a unui izvor istoric. M-am ocupat de categoriile sociale, de țărănime, dar și de boierime și am dat multă atenție genealogiei, cheie pentru multe necunoscute. M-a preocupat istoria urbană și, într-o vreme, chiar monumentele istorice. Istoriei relațiilor internaționale și diplomației le-am consacrat nu numai studii, dar și cărți. M-au interesat mai multe personalități, mai ales din lumea făuritorilor României, reconstituindu-le și analizându-le activitatea și viața. Un alt domeniu al activității mele l-au reprezentat periodicele și istoria presei, care au intrat și ele în câmpul meu de investigație. Nu au lipsit nici cercetările de istoriografie. De asemenea, un alt mare sector de investigație l-au marcat cercetările de istoria culturii”.

Pe tot parcursul lungii sale vieți, Dan Berindei și-a urmat cu pasiune vocația studiului istoriei, în liniștea unei biblioteci fascinante, ale cărei zeci de mii de volume au fost donate în anii din urmă Bibliotecii „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova, printr-un gest aristocratic, de mare noblete, care-l situează în zodia pașoptiștilor pe care i-a

iubit atât de mult și despre care ne-a lăsat lucrări fundamentale. Asemenea boierimii culturale de odinioară, Dan Berindei s-a adăugat între marii donatori de după 1990, dăruind Academiei Române conacul și pădurea moșiei strămoșilor săi de la Dobrotești-Teleorman.

Rugându-l ca, ajuns la vârsta patriarhilor, să facă un bilanț al prodigioasei sale activități istoriografice, Dan Berindei mi-a declarat următoarele despre patima care l-a mistuit o viață: „Am considerat cercetarea istorică totdeauna ca o activitate de reconstituire. Istoricului îi revine misiunea să recreeze un climat, dar și o viață sau un ansamblu de vieți. De multe ori trebuie să opereze reconstituiri, dar acestea ascund și primejdia denaturării. În consecință, este bine ca fenomenele trecutului să le putem aborda din multe unghiuri de vedere. Din această cauză, în cursul activității mele m-am angajat în variate direcții, având convingerea că astfel mă pot apropia mai lesne de adevărul ideal. De asemenea, am considerat totdeauna că în abordarea istoriei naționale trebuie avută neconținut în vedere istoria universală.

Am căutat ca demersul meu științific să nu fie mărginit la cercul relativ strâmt al specialiștilor. M-a preocupat în consecință «popularizarea» și am scris peste 1000 de articole cu tematică istorică în reviste de cultură și în ziare, considerând că este foarte importantă această transmitere către cititori, către oameni, a informației istorice. Din același considerent, am răspuns totdeauna invitațiilor de a ține conferințe și expuneri sau interviuri la radio și apoi la posturile de televiziune.

În realitate, am fost neconținut preocupat de interesele țării și națiunii mele, de a fi un «slujitor al cetății». De asemenea, legat de Academie, încă din 1948 – din vremuri foarte tulburi și până astăzi, deci de aproape șapte decenii – am considerat-o o a doua patrie și m-am străduit – și o fac încă! – să contribui la mersul ei înainte și la afirmarea ei. Aș mai adăuga că am socotit istoria ca o parte a ființei mele și, totodată, ca un prețios instrument de cunoaștere. În același timp, m-am străduit să acționez și să scriu totdeauna în cunoștință de cauză. Am căutat mereu să înțeleg istoria. Comprehensiunea detașată de sentimente – fie ele de dragoste sau de ură – este

esențială pentru o muncă onestă de istoric. Din fericire, am avut o fire care m-a ajutat, dacă vrei, o fire de împăciuitoare. Nu pot urî și am puterea de a înțelege pe celălalt, ceea ce cred că este o însușire foarte importantă pentru slujitorii muzei Clio!”.

Dan Berindei a fost un patriot în adevăratul sens al cuvântului, în accepția pașoptistă a termenului, într-o epocă în care a-ți iubi țara devine – după cum îmi mărturisea academicianul Dinu C. Giurescu, într-o altă carte de convorbiri – „aproape un delict”. Pentru academicianul Dan Berindei patriotismul a fost o vocație, asumată ca atare: „Ca patriot neclintit, m-a preocupat și mă preocupă imaginea noastră pentru ceilalți, dar nu o imagine forțată, contrafăcută, ci una adevărată. Și acum, la vârsta mea înaintată, consider că în ansamblu reflectăm în trecutul nostru mai ales pozitivul, deși, firește, avem și lipsurile noastre. În profesia mea, relația externă am văzut-o ca extrem de necesară, dar, în același timp, am avut preocuparea de a acționa pentru ca imaginea națiunii și a țării mele să fie corect percepută. Este vorba de imaginea țării și a națiunii, nu a unui regim, oricum trecător!

Am scris în limba română majoritatea operei mele, dar și în limbile franceză și germană. Limba engleză nu o stăpânesc și la bătrânețe nu am mai învățat-o, tot așteptând... să mor. Am scris mult, am depășit suta de volume, la care se adaugă sute de studii și articole științifice, în afara celor din revistele de cultură. Am slujit adevărul, chiar și în vremuri cumplite de grele, recurgând la o tematică ce mi-a îngăduit acest lucru. În ansamblu, consider că las o «moștenire», dar totodată trebuie să mărturisesc că n-am știut și nu m-a preocupat «să-mi vând marfa»”.

*

Aș încheia această scurtă evocare a academicianului Dan Berindei cu două evaluări făcute de

reputații istorici Răzvan Theodorescu și Ioan-Aurel Pop, în prefața și cuvântul-înainte ale cărții mele, *Portretul unui aristocrat al spiritului. Convorbiri cu academicianul Dan Berindei*.

Regretatul academician Răzvan Theodorescu scria: „Dacă ar fi să mi-l închipui într-un fel, într-o altă viață, Dan Berindei ar fi putut fi un boier pașoptist. Mă gândesc și la recenta donație pe care a făcut-o Academiei Române și Bibliotecii «Aman» din Craiova. Dan Berindei este printre donatorii contemporani ai Academiei Române, precum altădată boierii secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, care donau spitalelor, mai târziu diverselor fundații, mai târziu chiar Academiei Române, părți din averile lor. Prin cultură, prin generozitate, prin bonomie, Dan Berindei este boierul pașoptist de felul celor care, probabil, i-au precedat pe cei doi idoli ai mei de care scriam la început, pe Nicolae Bălcescu și pe Alexandru Ioan Cuza, nu întâmplător, și unul și altul, eroi ai istoriei studiați de Dan Berindei”.

Pentru academicianul Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, „Dan Berindei, «aristocratul spiritului» – cel de viță nobilă deopotrivă prin sânge și prin educație și cultură –, nevoit să trăiască într-o lume vânzolică, aspră și grea, și-a păstrat mereu cumpătul. Nu a fost un erou al rezistenței și nici un cavaler alb al binelui universal, dar a căutat în viață să facă binele. Niciunul dintre noi nu are căderea să-i judece viața aproape centenară, dar oricine de bun simț poate constata, așa cum spusese un alt mare istoric român, Silviu Dragomir, că viața sa nu trebuie privită numai după faptele sale – multe și importante –, ci după curățenia sufletească prin care s-au întruchipat aceste fapte. Așa privind lucrurile, vom avea înaintea ochilor, prin personalitatea academicianului Dan Berindei, un mare istoric și un adevărat Om între oameni”. «